

TALABALARDA KO'P TILLILIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH MODEL VA BAHOLASH MEZONLARI

Omonturdiyeva Munira Shuhrat qizi

Navoiy davlat universiteti magistranti

omonturdiyevamunira061@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarda ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy asoslari, pedagogik mexanizmlari, zamonaviy metodlari hamda baholash mezonlari yoritilgan. Bugungi globallashuv sharoitida bir nechta tillarni egallash nafaqat lingvistik kompetensiyani, balki madaniyatlararo kommunikatsiya, kreativ fikrlash va kasbiy raqobatbardoshlikni ham rivojlantirishi asoslab berilgan. Tadqiqot davomida kompetensiyaviy yondashuv, integrativ ta'lim modeli, kommunikativ metod hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni tahlil qilindi. Shuningdek, talabalar ko'p tillilik kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirishning model tarkibi, bosqichlari va baholash mezonlari ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: ko'p tillilik, kompetensiya, kommunikativ yondashuv, integrativ model, baholash mezonlari.

Kirish: Hozirgi globallashuv jarayonida xorijiy tillarni o'rganish va ulardan samarali foydalanish zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jahon miqyosida fan, texnologiya va madaniy aloqalarning kengayib borishi natijasida ko'p tillilik kompetensiyasi shaxsning kasbiy va ijtimoiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylanmoqda. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida talabalarni bir nechta tillarda erkin muloqot qila oladigan, madaniyatlararo kompetensiyaga ega mutaxassis sifatida tayyorlash muhim vazifa hisoblanadi. Ko'p tillilik kompetensiyasi faqat bir nechta tillarni bilish emas, balki ularni turli kommunikativ vaziyatlarda to'g'ri qo'llay olish, boshqa millat vakillari bilan samarali muloqot qilish, madaniy qadriyatlarni anglash va tolerantlikni shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. Bugungi kunda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning rivojlanishi natijasida til o'qitish jarayoniga yangi metod va texnologiyalar joriy etilmoqda. Bugungi kunda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning rivojlanishi natijasida til o'qitish jarayoniga yangi metod texnologiyalar joriy etilmoqda. O'zbekiston Respublikasida ham xorijiy tillarni o'qitish va ko'p tillilikni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Prezident farmonlari va ta'limga oid normativ hujjatlarda yoshlarning xorijiy tillarni mukammal

o'rganishi uchun keng imkoniyatlaryaratilmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi – talabalarda ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirish modeli va baholash mezonlarini ilmiy-metodik jihatdan asoslashdan iborat. Ko'p tillilik kompetensiyasi zamonaviy pedagogika va lingvodidaktikaning dolzarb tushunchalaridan biridir. Ushbu kompetensiya shaxsning bir nechta tillarda muloqot qilish, axborotni qabul qilish, qayta ishlash va undan samarali foydalanish qobiliyatini anglatadi.

Yevropa Kengashining “Common European Framework of Reference for Languages” (CEFR) hujjatida til kompetensiyasi lingvistik, sotsiolingvistik va pragmatik kompetensiyalar yig'indisi sifatida tavsiflanadi. Shu nuqtai nazardan, ko'p tillilik kompetensiyasi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. Lingvistik kompetensiya – *grammatik, leksik va fonetik bilimlarni egallash.*

2. Kommunikativ kompetensiya – *muloqot jarayonida til birliklaridan to'g'ri foydalanish.*

3. Madaniyatlararo kompetensiya – *boshqa xalqlarning urf-odatlari va qadriyatlarini tushunish*

4. Strategik kompetensiya – *kommunikativ muammolarni hal qilish strategiyalarini qo'llash.*

5. Pragmatik kompetensiya – *nutq vaziyatiga mos til vositalarini tanlay olish.*

Ko'p tillilik kompetensiyasini shakllantirishning nazariy asoslari V.Vigotskiy, N.Xomskiy, D.Xayms, J.Rubinshteyn, A.Leontev kabi olimlarning tadqiqotlarida yoritilgan. Ularning ilmiy qarashlariga ko'ra, til o'rganish jarayoni nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki shaxsning psixologik, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv asosida o'quvchi va talabaning amaliy faoliyatga tayyorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirish jarayonida kommunikativ yondashuv, interaktiv metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish samarali natijalarni beradi.

Talabalarda ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik omillari Talabalarda ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirish bir qator pedagogik omillar bilan bog'liq. Ushbu omillar ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Motivatsiya talabaning til o'rganishga bo'lgan qiziqishi va ichki ehtiyoji sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Motivatsiya kuchli bo'lgan taqdirda talaba mustaqil o'rganishga intiladi, til amaliyotida faol qatnashadi va yuqori natijalarga erishadi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar, jumladan raqamli platformalar, multimedia vositalari, mobil ilovalar va onlayn ta'lim resurslari xorijiy tillarni

o'qitish samaradorligini oshiradi. Virtual muloqot platformalari talabalar uchun autentik til muhitini yaratadi. Integrativ yondashuv til o'qitishni boshqa fanlar bilan integratsiya qilishni nazarda tutadi. Masalan, iqtisod, turizm yoki texnika yo'nalishidagi talabalar uchun sohaga oid terminologiyani xorijiy tillarda o'rgatish samarali hisoblanadi. Interaktiv metodlar, jumladan bahs-munozara, rol o'ynash, loyiha usuli, debat va keys-stadi metodlari talabalarning kommunikativ faolligini oshiradi. Ushbu metodlar orqali talabalar tilni real vaziyatlarda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Madaniyatlararo yondashuv ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, u boshqa xalqlarning urf-odatlarini va qadriyatlarini o'rganish orqali tolerantlik va madaniyatlararo kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirish modeli Talabalarda ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirish modeli bir-biri bilan uzviy bog'liq komponentlardan tashkil topadi. Maqsadli komponentning asosiy maqsadi talabalarni bir nechta tillarda samarali muloqot qila oladigan, kasbiy faoliyatida xorijiy tillardan foydalana oladigan mutaxassissifatida tayyorlashdir. Mazmuniy komponent lingvistik bilimlar, kommunikativ mashqlar, madaniyatlararo materiallar, kasbiy terminologiya va mustaqil ta'lim topshiriqlarini o'z ichiga oladi.

Jarayonli komponentda kommunikativ metod, interaktiv texnologiyalar, AKT vositalari, loyiha usuli, blended learning hamda problemali ta'lim usullari qo'llaniladi. Natijaviy komponent esa talabaning egalegallagan bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini aks ettiradi. Talabaning tilni amaliy qo'llay olish darajasi asosiy mezon sifatida qaraladi.

Ko'p tillilik kompetensiyasini baholash mezonlari haqida aytadigan bo'lsak talabalarning ko'p tillilik kompetensiyasini baholash ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Baholash orqali talabaning bilim darajasi, kommunikativ qobiliyati va amaliy faoliyati aniqlanadi.

Lingvistik mezon grammatik, leksik va fonetik bilimlarni baholashga xizmat qiladi. Talabaning so'z boyligi, grammatik qoidalaridan foydalanishi, talaffuz aniqligi va yozma nutq savodxonligi aniqlanadi.

Kommunikativ mezon talabaning real kommunikativ vaziyatlarda erkin muloqot qila olish darajasini belgilaydi. Bunda dialog olib borish, fikrni erkin ifodalash, tinglab tushunish va suhbatdosh bilan hamkorlik qilish ko'nikmalari hisobga olinadi.

Madaniyatlararo mezon boshqa madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qila olish darajasini baholaydi. Tolerantlik, milliy qadriyatlarga hurmat va kommunikativ etikaga rioya qilish muhim omil hisoblanadi.

Strategik mezon kommunikativ qiyinchiliklarni bartaraf etish strategiyalaridan foydalanish qobiliyatini aniqlaydi.

Refleksiv mezon esa talabaning o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini

aniqlash va mustaqil rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish ko'nikmalarini baholaydi.

Baholash jarayonida test, suhbat, portfolio, kuzatish, loyiha ishlari va amaliy topshiriqlardan foydalanish tavsiya etiladi. Ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirishda zamonaviy metodlarning o'rni Bugungi kunda xorijiy tillarni o'qitishda zamonaviy metodlardan foydalanish ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Kommunikativ metod talabaning muloqot qilish ko'nikmasini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, til amaliy faoliyat jarayonida o'rganiladi.

CLIL texnologiyasi fan va tilni integratsiyalashgan holda o'qitishni nazarda tutadi. Ushbu texnologiya talabaning kasbiy va til kompetensiyasini bir vaqtning o'zida rivojlantiradi. Blended learning modeli an'anaviy va onlayn ta'limning uyg'unlashuvi asosida tashkil etilib, mustaqil ta'lim samaradorligini oshiradi.

Gamification, ya'ni o'yin texnologiyalaridan foydalanish talabalar motivatsiyasini kuchaytiradi va o'quv jarayonini qiziqarli tashkil etishga yordam beradi.

Mobil ta'lim esa mobil ilovalar yordamida istalgan joy va vaqtda mustaqil mashq qilish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, talabalarda ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Ko'p tillilik nafaqat til bilimlarini, balki madaniyatlararo muloqot, kasbiy kompetensiya va shaxsiy rivojlanishni ham ta'minlaydi. Maqolada ishlab chiqilgan model va baholash mezonlari talabalarining til kompetensiyasini tizimli ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni samarali natijalarni beradi.

Shuningdek, ko'p tillilik kompetensiyasini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish, kommunikativ va amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish, talabalarni mustaqil ta'limga yo'naltirish hamda baholash mezonlarini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirishga oid qarorlari va farmonlari.
2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). – Strasbourg: Council of Europe, 2020.

3. Jalolov J. “Chet til o‘qitish metodikasi”. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012.
4. Saydaliyev S. “Xorijiy til o‘qitishning zamonaviy metodlari”. – Toshkent, 2018.
5. Hymes D. “On Communicative Competence”. – New York, 1972.
6. Chomsky N. “Language and Mind”. – Cambridge University Press, 2006.
7. Vygotsky L.S. “Thinking and Speech”. – Moscow, 1982.
8. Leontyev A.A. “Psychology of Communication”. – Moscow, 1999.
9. Passov E.I. “Kommunikativ metod asoslari”. – Moskva, 1991.
10. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.